Алла Курзенкова

НАУЧНОЕ ИЗУЧЕНИЕ СКАНДИНАВСКИХ РУН КАК ИСТОРИЧЕСКОГО ИСТОЧНИКА НА РУБЕЖЕ XX–XXI ВВ.

Исследуется уровень академического интереса к отдельным аспектам предмета изучения – скандинавским руническим надписям. Научное изучение информационных возможностей рунических памятников сделало их предметом статейных, монографических и диссертационных достижений, неотъемлемым источником в изучении смежных исследовательских проблем по социальной истории и исторической географии Восточной Европы. Анализ историографических обзоров способствовал учету успехов и пробелов рунологичних исследований, позволивши осуществить оригинальные академические студии.

Ключевые слова: скандинавские руны, рунолог, рунологические исследования, историографические обзоры, исторический источник.

Alla Kurzenkova

SCIENTIFIC STUDYING OF THE SCANDINAVIAN RUNES AS HISTORICAL SOURCE IN THE END OF XX – AT THE BEGINNING OF XXI CENTURIES

The level of the academic interest to certain aspects of the Scandinavian runic inscriptions is investigated. Scientific studying of information opportunities of runic monuments made them a subject of monographic and dissertation achievements and the integral source in studying of related research problems on social history and historical geography of Eastern Europe. The accounting of successes and gaps of the runology researches are promoted by analysis of historiographic reviews. It is allowed to carry out original academic studios.

Key words: Scandinavian runes, runologists, runology researches, historiographic reviews, historical source.

УДК 930.1 (470) + 94 (477) “20/21”

Володимир Маслак

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ТРАДИЦІОНАЛІСТСЬКОЇ ТЕЧІЇ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ ДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІСТОРІЇ ГЕТЬМАНЩИНИ

У статті досліджується теоретична основа сучасних інтерпретацій історії ранньомодерної української державності у традиціоналістському підході російської історіографії. З’ясовані базові опції, крізь призму яких концептуалізується історія Гетьманщини. Показано тяглість російської історіографічної традиції із радянських часів, яку складають концепції “загальноросійської культури” та єдиної держави, а також великодержавницький образ Переяславської ради 1654 р., проаналізовано еволюцію базових підходів у рамках великодержавницької парадигми.

Ключові слова: Гетьманщина, російська історіографія, концепція, великодержавницькі підходи, традиціоналізм.

Актуальність досліджуваної проблематики визначається тим, що інтерпретація історії Гетьманщини сучасними російськими дослідниками серйозно впливає, з одного боку, на специфіку наукового освоєння проблеми у різних історіографіях (включно із українською), а з іншого – на формування образу Гетьманщини та України загалом в історичній пам’яті росіян та українців. З’ясування специфіки концептуальних підходів російських істориків дозволить набагато рельєфніше уявити сучасну історіографічну ситуацію та перспективи подальших досліджень

Наукова новизна статті полягає у тому, що зазначена проблема вперше стала предметом спеціального дослідження. Проаналізовано новітні праці сучасних російських істориків традиціоналістського напрямку для з’ясування концептуального підходу. Встановлено, що сучасні російські історики-традиціоналісти успадкували теоретичне підґрунтя з радянських часів. В основі підходів лежать: заперечення осібності українського історичного процесу, концепція “загальноросійської культури” та Переяславської ради 1654 р. як кульмінації українсько-російського зближення, концепція “єдиної держави”, яка утворилася шляхом “вмонтування” Гетьманщини до складу Московії у 1654 р. При цьому російські історики зробили спробу “підігнати” підходи під сучасну історіографічну ситуацію, надавши їм конкурентоспроможного вигляду.

Об’єктом дослідження є процес історіографічного освоєння специфіки історії Гетьманщини в сучасній російській історіографії.

Предметом дослідження є концептуальні підходи сучасних російських істориків традиціоналістської течії до інтерпретації історії Гетьманщини.

Основна мета дослідження полягає в тому, щоб детально дослідити теоретичну базу сучасних російських істориків-традиціоналістів для прочитання історії Гетьманщини.

Завдання дослідження передбачають аналіз концептуальних підходів сучасних російських істориків-традиціоналістів до творення образу ранньомодерної Української держави.

Джерельна база дослідження охоплює праці сучасних російських істориків, які формують традиціоналістський образ ранньомодерної української державності в російській історіографії: І. Андрєєв [9], О. Алмазов [1], В. Артамонов [6, с. 59–66], Л. Забовський [3, с. 39–49], Я. Лазарєв [11, с. 67–95], Г. Санін [2, с. 65–90], Б. Флоря [5, с. 9–28].

Концептуальні підходи традиціоналістського табору сучасної російської історіографії до інтерпретації історії Гетьманщини в цілісному вигляді ще не були предметом спеціального дослідження. Проблема в цій статті порушується вперше в історіографії.

Нові інтелектуальні умови, в яких функціонує російська історіографія з 1990-х рр. відтінили заскорузлість та помітну навіть неозброєним оком явну політичну й ідеологічну вмотивованість традиційних російських радянських підходів до історії Гетьманщини та зумовлювали необхідність серйозної ревізії, якщо російські дослідники хотіли залишатися в конкурентоспроможній ніші. А відтак у Росії відбувся розпад єдиного концептуального тла, притаманного радянській російській історіографії. Виділилося дві головні лінії у формуванні в російській історіографії новітнього концептуального бачення ранньомодерної української державності. Їх можна умовно окреслити як модернізаційна й традиціоналістська.

Перша з них, позначена прагненням якісного переосмислення попереднього історіографічного доробку на основі максимального дистанціювання від впливу суто ідеологічних чинників. Магістральний напрямок іншої тенденції, яка органічно продовжує стару канву, полягає в тому, щоб пристосувати ортодоксальну радянську концепцію до нових наукових реалій без ревізії основних її постулатів, більшість з яких у свою чергу своїми коріннями заходять у товщу російської історіографії XIX – початку XX ст. При цьому здебільшого відкидаються найодіозніші положення, які різко суперечать прийнятним нині у науковому середовищі уявленням про систему доказовості результатів дослідження і які під тиском новітніх наукових напрацювань вже не сила боронити без очевидних репутаційних збитків для автора тексту.

Інший фундаментальний підхід в середовищі традиціоналістів полягає у продовженні використання принципу політичної доцільності. Хоча багато хто й намагається дистанціюватися від відвертих перегуків своїх концептуалізацій з сучасними ідеологічними потребами, декларуючи суто наукові стандарти й прагнучи обійти “білі плями”, цей зв’язок все одно добре відчутний. Натомість окремі історики висловлюються дуже відверто, безпосередньо виводячи дослідницькі завдання з необхідності обґрунтовувати новітні стратегії російської політики, насамперед, стосовно України. Ці останні, як і раніше, наперед визначають концептуальний результат, який залишається лише підкріпити фактами.

Знаходимо, наприклад, дуже промовисті пасажі про те, що дослідження “позитивного досвіду російсько-українських відносин необхідно для протидії спробам зміни історичної пам’яті противниками зближення двох країн”, що “політичний розрив важко переноситься суспільствами обох країн”, а відтак: “Ця робота важлива не тільки для зовнішньополітичних та церковних контактів на державному рівні, але й на рівні окремих громадян. Цей процес зумовлений багатовіковою дружбою двох народів” [1, с.8]. Та найочевидніше, мабуть, висловився Г. Санін: “Оцінка постатей Богдана Хмельницького та Івана Мазепи завжди була політизованою і я не збираюся відходити від цієї політизації, бо мова йде про принципово важливе питання усієї історії Росії та України – про благотворний вплив возз’єднання на історичні долі цих народів, про процес перетворення Росії у велику європейську державу, про роль Росії в історичних долях народів Європи та Азії” [2, с.65].

Показово, що лінія розмежування між середовищами традиціоналістів та модернізаторів, кожне з яких у свою чергу є внутрішньо неоднорідним, пройшла зовсім не за віковою ознакою. Серед традиціоналістів є дослідники, які прийшли в науку вже у XXI ст., зокрема, О. Алмазов, нині один із найпомітніших репрезентантів цієї течії в молодій генерації російських істориків. Своє концептуальне бачення української історії після Національно-визвольної війни середини XVII ст. він відверто пропускає крізь призму відповідності/невідповідності наріжним інтересам Московської держави, яку вважає спільною з середини XVII ст. і для росіян, і для українців. Традиційно для радянської школи на українські відхилення від московського канону дослідник чіпляє тавро “націоналістична історіографія”, не виділяючи при цьому її питомі риси, а погляди представниці модернізаційної тенденції Т. Таїрової-Яковлєвої кваліфікує як близькі до цієї “української історіографії націоналістичного напрямку” [1, с.22]. Особливої пікантності поглядам О. Алмазова додає той факт, що він не називає поіменно представників “української націоналістичної історіографії”, залишаючи читачеві здогадно самому скласти відповідний список.

Очевидно, найкраще базові підходи в рамках традиціоналістської течії віддзеркалюють відверті висловлювання одного з провідних російських дослідників Л. Заборовського, зроблені у 1997 р. з приводу сучасних концепцій Переяславської ради 1654 р. та українсько-російських відносин середини XVII ст.: “На відміну від українських колег, російським історикам згаданого профілю немає потреби кардинально переглядати свої колишні думки” [3, с.39]. Цю позицію дослідник обґрунтовує тим, що “специфіка розвитку історіографії в СРСР в післясталінський й особливо в “застійний період… полягала в тому, що в “центрі” умови для її розвитку були набагато ліберальніші, ніж у провінції”, у зв’язку з чим вплив офіційного канону, сформульованого в Тезах 1954 р. був начебто лише опосередкований. Більше того, тиск фокусували нібито то передовсім на “куди обережніших в ті часи видавничих працівників” [3, с.39]. Л. Заборовський, за його зізнанням, не читав тексту “тез” 1954 р., тому вважає, що цього достатньо, аби перебувати поза їх безпосередніми впливами. За дужки, однак, виноситься органічний зв’язок утіленого в “тезах” радянського канону із попередньою російською історіографією. З традиційних для неї компонентів він і був насправді дбайливо зітканий, приправляючи їх марксистською риторикою в дусі класової боротьби [4, с. 636–646]. А отже формальне незнайомство з текстом “тез” 1954 р., принципово нічого змінити не могло. Погляди Л. Заборовського зразка 1970–1980-х рр. цілком вписуються і в концепцію “тез” 1954 р., і в російську історіографічну традицію загалом. Перетекли вони і в новітні концептуальні побудови історика, опрацьовані ним у низці праць 1990-х рр., про що докладніше буде сказано далі.

Пом’якшене представлення репрезентантами традиціоналістської течії специфіки радянської традиції було покликане змазати враження від спроб банально продовжити їй життя в нових умовах і почасти в новому обрамленні відповідно до інтелектуальних змін. По суті подібні кроки завжди були дуже типовими для російської історіографії українського минулого. Від початку академічного періоду її розвитку у ній не помітно різких концептуальних розривів, що добре демонструє бодай процес освоєння проблематики Переяславської ради 1654 р., українсько-російських відносин середини XVII ст., доби Івана Мазепи. Опція прогресивності, неминучості і невідворотності українсько-московського поєднання та приреченості злиття українського історичного процесу (якщо його існування як такого визнавалося) з російським відповідником не зазнавала ревізії, щоразу подаючись у видозміненому вигляді, якщо наукова ситуація декласувала попередні версії, базовані на цих стовпах російських великодержавницьких концепцій. Отже, Л. Заборовського цілком влаштовують підвалини радянської опції, які, на його переконання, цілком відповідають науковим стандартам і потребують лише деякого коригування. Такий підхід поділяють також інші представники згаданого напрямку, про що виразно свідчать їх інтерпретації ранньомодерної української історії.

В основу концептуального каркасу сучасної традиціоналістської версії української історії як загалом, так і ранньомодерної частини покладено імпліцинтне заперечення самостійності українського історичного процесу, а також концепція “загальноросійської культури” в її останній модифікації авторства Б. Флорі [5, с.9–28]. Український світ постає не самодостатнім суб’єктом людської цивілізації, а лише відгалуженням ширшого східнослов’янського, який органічно й безальтернативно перетікає вже у пізньому середньовіччі в російський. “Загальноросійська культура” та іманентна злитість українського та російського світів, попри тривалу належність до різних політичних систем сумнівам не піддається.

Поява українського пагона, як, зрештою, і білоруського, відбулася лише завдяки дезінтеграції в середині XIII–XIV ст. східнослов’янського масиву, у межах якого до того часу вже нібито сформувалася спільна ідентичність, базована на відчутті етнічної близькості й належності до спільного ареалу, відмінного від навколишніх сусідів. Відщеплення майбутньої руської складової Речі Посполитої, головну причину чого вбачали у негативній дії зовнішніх чинників, перервало органічний розвиток території, яка входила до складу Київської Русі і природна хода якої призвела б до появи російського масиву на всьому її просторі. Однак таке викривлення магістральної лінії все одно не розірвало глибинних пов’язань у рамках східнослов’янського масиву. І вони з часом налаштували русинів (українців) на хвилю повернення до свого природного носія.

Наявність на середину XVII ст. серед широкого загалу мешканців України уявлень про те, що по обидва боки від кордону між Річчю Посполитою та Московією живе один і той самий народ визнає не тільки Б. Флоря, але й усі без винятку представники традиціоналістського табору. Як зазначав, приміром, В. Артамонов, православне населення України сприймало Переяславську раду 1654 р. як “з’єднання в одне ціле раніше розділених однієї від іншої частини єдиної “Святої Русі” [6, с.61]. Аналогічний підхід презентували Н. Рогожин та Г. Санін. У руслі концептуалізації Б. Флорі, дослідники відштовхувалися від того, що “самосвідомість російського та українського народів завжди зберігала пам’ять про спільне історичне минуле та про державну єдність Давньої (Київської) Русі” [7, с. 333]. Ідея “возз’єднання” виникла вже у 1620-х рр. Її ознаки знаходять у

церковному та козацькому середовищі. У такий спосіб інтерпретують висловлювання не тільки Йова Борецького, а й наміри козаків найнятися на військову царську службу, хоча служили й молдовському господареві, трансильванському князю, австрійському імператорові, а незабаром кримським правителям. Не переймаючись підкріпленням своїх тез прикладними спостереженнями та не коментуючи аргументів, на яких базується конкурентна сучасна концепція козацько-московських стосунків XVI – першої половини XVII ст., яка заперечує наявність в українських козаків будь-яких сентиментів щодо визнання реальної царської зверхності [8, с.701–746], дослідники стверджують, що у 1620–1630-ті рр.: “По мірі зростання визвольного національного руху в Україні, мова йде вже не про військове найманство, а про перехід України в підданство царю, про возз’єднання з Росією” [7, с. 333]. А відтак уже на початок української Національно-визвольної війни “і в Росії і на Україні склалося усвідомлення історичної спільності доль та розуміння необхідності державної єдності з Росією” [7, с. 334].

Практична реалізація процесу виправлення “історичної помилки” розпочалася від Переяславської ради 1654 р., яка подається як акт громадянського консенсусу населення України (дехто навіть вживає поняття “національний “вибір”) [9, с. 296], а противниками злуки із Московською державою оголошувалася лише незначна частина старшини та вищого православного духівництва.

Подання курсу Б. Хмельницького на союзницькі відносини із Московською державою як консолідованої позиції більшості населення України, а також цілеспрямоване притлумлення при цьому специфіки ранньмодерної доби та внутрішньоукраїнських обставин, безумовно, робиться задля суто ідеологічних потреб. Маючи мало спільного із тогочасними реаліями, воно покликане спровокувати перенесення модерних уявлень про роль мас в сучасному світі на сприйняття минулого, коли діяли зовсім інші концепції про функціонування суспільства, влади та репрезентаційні функції. Підштовхування до мимовільного перенесення сьогоднішніх стереотипів на ранньомодерні часи, має, за задумом, надати Переяславській раді 1654 р. в такій системі координат найвищої легітимності та навіяти сприйняття післяпереяславських реалій у руслі концепції “загальноросійської культури” та базованого на ній російськоцентричного наративу.

На такому тлі тривале перебування українського світу поза політичним дахом московських великих князів та царів проголошується джерелом шкідливої зміни орбіти історичного розвитку. Натомість зверхність Московії є запорукою справжньої історичної долі, можливої лише у нерозривній єдності із московським світом. Заради останньої слід покласти на вівтар власну самобутність, повноту структури та ідентичність і в кінцевому рахунку зійти з історичної арени, розчинившись у московському етнічному морі. Такий сценарій не викликав заперечень у більшості українського “народу”, за винятком вузького прошарку “зрадників”, які пропонували навзамін “рабування” західними чи південними сусідами, оскільки український світ apriori не здатен на самостійне існування.

Власне, протиставлення козацької старшини та “народу” – головний інструмент для пояснення природи антимосковських війн і виступів, якими пересипана друга половина XVII ст., а також кульмінаційні події доби І. Мазепи. Противники курсу на розчинення українського світу в московському вишукуються лише у “верхах”, частина з яких орієнтувалася на Річ Посполиту. Низи іманентно налаштовані на московську хвилю. З’явився й погляд, згідно із яким, невдача антимосковських рухів трактується як “перемога над західноорієнтованою частиною козацької старшини” [10, с.81].

Від Переяслава 1654 р. українсько-московські договірні стосунки і царська зверхність над Гетьманщиною трактуються у категоріях розвитку “єдиної держави” для росіян та українців та втілення процесу відновлення порушеної єдності східного слов’янства. Окремий український історичний наратив, поява якого свого часу стала історичним відхиленням, безповоротно розчиняється в російському, перетворюючись на російську історію на українському матеріалі. Особливі українські інтереси, якщо вони й виникали, суперечили утвердженню “єдиної держави” й не мають права на існування. У наслідку, відбулося тісне переплетіння історичних доль українців та росіян, з’явилися спільні перемоги та поразки, аж до того, що “росіяни та українці на віки стали двома частинами одного цілого” [10, с.81].

Подібним обручем скріплені усі концептуальні конструкції традиціоналістського табору. Ті чи інші варіації починаються лише на рівні наповнення форми живою тканиною. Саме на цьому етапі даються взнаки проблеми реагування на поточну історіографічну ситуацію та на розробки конкурентних історіографічних потуг. Відтак у середовищі традиціоналістів свіжі спостереження та концептуальні знахідки, перемежовані з нафталінними тезами. Частина нових положень виразно підважує стрункість загальної концепції, що, однак, не стимулює переглядати її. Провідною тенденцією стали спроби використати новітні напрацювання для “освіжування” традиційного великодержавницького погляду на українську історію. Іншими словами концептуалізційні зусилля

скеровуються переважно на те, щоб без шкоди для загальної візії модифікувати її положення, які в нових умовах сприймаються у їх первісному чи останньому варіанті безнадійно застарілими.

В останні роки одним із способів зміцнення фундаменту великодержавницької моделі ранньомодерної української історії стала спроба використати цілком природні й здавалося шкідливі якраз для цієї моделі заклики до розширення джерельної бази, “переваги джерела над концепцією” та до формування концепцій “знизу” на підставі результатів емпіричних досліджень. З’явилася опція, яка пропонує подивитися на поглинальний курс Московії стосовно Гетьманщини не з позиції його принципової неприйнятності для останньої як такого, а крізь призму винятково ефективності втілення. А відтак реальна повільність реалізації задумів московських еліт подається як чинник, який нівелює шкідливість царського інтеграційного котка, що й нібито дає підстави заперечити негаційний підхід до прочитання ролі імперії, який до всього спекулятивно доводиться до неіснуючої в сучасній історіографічній традиції екстреми [11, с.84].

При цьому представники традиціоналістського табору відсторонено спостерігають за наявними у Росії дискусіями стосовно проблем методологічного оновлення пострадянської історіографії, віддаючи перевагу сформованим серед істориків-практиків, які досліджують ранньомодерну добу, неписаним уявленням про добротність дослідження в дусі “ідеології професіоналізму”. Уникають вони й обговорення зазначеного теоретичного каркасу. Не обґрунтовуються навіть підстави відкрито запропонованого Л. Заборовським перенесення із радянських часів концептуального багажу. Лише Б. Флоря, як знаний концептуаліст, вдався до спроб зміцнити новими ідеями наріжну підвалину традиційної російської візії української історії – давній постулат у рамках концепції “загальноросійської культури” про спільне етнічне коріння та спільну історію українців та росіян як самодостатню підставу для поєднання в середині XVII ст. під одним дахом, котре виглядає відновленням колишньої єдності, закономірним історичним результатом та альфою і омегою подальшої спільної історії.

Обґрунтування Б. Флорі дозволили зберегти ключові складові російськоцентричного радянського образу доби Б. Хмельницького як стартового пункту подальшого перебігу української ранньомодерної доби. Найголовніше, що втрималася традиційна осьова лінія, на яку нанизувалися усі інші елементи: давньоруська народність – етнічні субстрати українців, росіян та білорусів – відчуття православними Речі Посполитої етнічної спорідненості із росіянами – Переяславська рада 1654 р. як усвідомлюваний по обидва боки акт возз’єднання частин колись єдиної Русі. Іншими словами, українсько-московська угода 1654 р. із площини політичних стратегій і тактичних розрахунків знову переноситься у сферу вікопомності. І хоча в практичних конструкціях нерідко висловлювалися судження (навіть концептуальні), які підважували цей телеологізм, вводячи українсько-російські стосунки у сферу різноманітних розрахунків, але на верхньому поверсі узагальнень він присутній попри все.

Покликані зміцнити відповідно до вимог часу фундамент російського великодержавницького бачення української історії, зазначені вище підходи рефреном проходячи крізь тексти представників традиціоналістського табору, служать своєрідною матрицею для генералізацій.

Список використаних джерел

1. Алмазов А. Политический портрет украинского гетмана Ивана Самойловича в контексте русско-украинских отношений (1672–1687) / О. Алмазов. – Москва, 2012. – 285 с. 2.Санин Г. Богдан Хмельницкий и Иван Мазепа / Г.Санин // Труды Института Российской истории РАН. – Вып. 6. – Москва, 2006. – С. 65–90. 3. Заборовский Л. Переяславская рада и московские соглашения 1654 года: проблемы исследования / Л. Заборовский // Россия-Украина: история взаимоотношений / [Отв. ред. А. И. Миллер, В. Ф. Репринцев, Б. Н. Флоря]. – Москва, 1997. – С. 39–49. 4. Брехуненко В. Переяславська рада 1654 року в російській історіографії / В. Брехуненко // Переяславська рада 1654 року (історіографія та дослідження) / [Відп. секретар Я. Федорук]. – Київ, 2003. – С. 605–652. 5. Флоря Б. Н. О некоторых особенностях развития этнического самосознания восточных славян в эпоху средневековья – раннего нового времени / Б. Н. Флоря // Россия-Украина: история взаимоотношений / [Отв. ред. А. И. Миллер, В. Ф. Репринцев, Б. Н. Флоря]. – Москва, 1997. – С. 9–28. 6. Артамонов В. Очаги военной силы украинского народа в конце XVI–XVIII вв. / В. Артамонов // Белоруссия и Украина. История и культура. Ежегодник 2003. – Москва, 2003. – С. 59–66. 7. Рогожин Н. М. Россия и Украина в XVI–XVIII вв. / Н. М. Рогожин, Г. А. Санин // История и историки. Историографический вестник. – 2004. – Москва, 2005. – С. 329–341. 8. Брехуненко В. Українське козацтво і Московія в XVI – першій половині XVII ст. / В.Брехуненко, С. Леп’явко// Переяславська рада 1654 року (історіографія та дослідження). – Київ, 2003. – С. 701–746. 9. Андреев А. И. На пути к Полтаве / А. И. Андреев. – Москва, 2009. – 384 с. 10. Бондарев В. Полтава: прорыв к империи / В. Бондаренко // Родина 2008.– № 6. – С. 81. 11. Лазарев Я. А. “Глаза и руки государевы”. Роль резидентов при гетманском дворе в контексте российско-украинских отношений в 10-е гг. XVIII века / Я. А. Лазарев // Исторический вестник. – Москва, 2013. – Т. 6 (153). – Декабрь 2013. – С. 67–95.

Владимир Маслак

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ ТРАДИЦИОНАЛИСТСКОГО ТЕЧЕНИЯ СОВРЕМЕННОЙ РОССИЙСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ К ИНТЕРПРЕТАЦИИ ИСТОРИИ ГЕТМАНЩИНЫ

В статье исследуется теоретическая основа современных интерпретаций истории раннего украинской государственности в традиционалистском подходе российской историографии. Выяснены базовые опции, сквозь призму которых концептуализируется история Гетманщины. Показано преемственность российской историографической традиции с советских времен, которую составляют концепции “общерусской культуры” и единого государства, а также великодержавные образ Переяславской рады 1654 г., проанализирована эволюция базовых подходов в рамках великодержавной парадигмы.

Ключевые слова: Гетманщина, российская историография, концепция, великодержавные подходы, традиционализм.

Volodymyr Maslak

THE CONCEPTUAL APPROACHES OF THE TRADITIONAL PART OF CONTEMPORARY RUSSIAN HISTORIOGRAPHY TO THE INTERPRETATION OF HETMANATE’S HISTORY

The article investigates the conceptual approaches of the contemporary Russian Historians to the creation of the model of the Hetmanate’s History. As was examined the basic options of the “traditional part”of the Russian historiography are concepts of the “Common Russsian culture”, Pereiaslav treaty as a final stage of the aspirations of Ukrainians and Russians to the unity, “joint state”, formed as a result of the Pereiaslav treaty, and denial of the separate Ukrainian historical narrative. In addition, the Russian historians attempted to modify the traditional approaches in view of the new historiographic trend but did not give up from the imperial interpretation of the Ukrainian history.

Key words: Hetman, Russian historians, concept, velykoderzhavnytski approaches, traditionalism.

УДК 930.25:94(477) “17/19”

Наталія Гончарова

АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ДВОРЯНСЬКОЇ БЛАГОДІЙНОСТІ У КАТЕРИНОСЛАВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX СТ.)

На підставі матеріалів фондів Державного архіву Дніпропетровської області зроблено огляд джерел з історії благодійної діяльності дворян Катеринославської губернії Російської імперії наприкінці XVIII – на початку XX ст. Автором виявлено інформативний потенціал і рівень достовірності архівних матеріалів, зроблено висновок про те, що вони є одним із репрезентативних джерел з досліджуваної проблеми. Наголошується на тому, що введення цих джерел до широкого наукового вжитку дає змогу поєднати інформаційні потоки центральних і місцевих архівів та сприятиме максимально об’єктивному визначенню ролі дворян регіону у сфері благодійності.

Ключові слова: архів, дворяни, благодійне товариство, піклувальник, збір пожертвувань.

Вивчення і об’єктивна інтерпретація минулого неможливі без ретельного аналізу першоджерел. Дотримання принципів історизму, системності, об’єктивності та всебічності дослідження на сучасному етапі набувають значної актуальності на тлі зростаючої політизації як соціально-гуманітарних наук загалом, так і історії зокрема. Одним із головних критеріїв науковості досліджень, присвячених вивченню минулого, є неупередженість наведених історичних фактів та зроблених на їх основі висновків. Останнє можливе лише за умов створення комплексної джерельної бази дослідження із ретельним визначенням інформативного потенціалу кожної групи джерел.

Метою статті є характеристика наявних джерельних ресурсів Держархіву Дніпропетровської обл., котрі дають змогу вивчити регіональні особливості історії дворянської благодійності у Катеринославській губернії наприкінці XVIII – на початку XX ст.

Для комплексного вивчення різних аспектів доброчинної діяльності представників дворянського стану необхідна широка та різноманітна джерельна база, зосереджена у центральних та обласних архівних установах України, Російської Федерації, Молдови. Значну цінність для розкриття означеної теми мають архівні джерела, що зберігаються у фондах Держархіву